

Eindevaluatie samenwerking doelmatig waterbeheer 2013-2020

Samenwerkingsovereenkomst

Als uitwerking van het Nationale Bestuursakkoord Water (24 mei 2011) zijn de 8 gemeenten Dongen, Gilze en Rijen, Goirle, Hilvarenbeek, Loon op Zand, Oisterwijk, Tilburg en Waalwijk en de waterschappen Brabantse Delta en De Dommel samen gaan werken aan doelmatig waterbeheer in de regio Hart van Brabant. Daartoe is een samenwerkingsovereenkomst opgesteld die de deelnemende partijen in april 2013 hebben ondertekenen. Uitgangspunten van de samenwerking zijn kostenbeheersing, kwaliteitsverbetering en vermindering van kwetsbaarheid. In de regio zijn hier nog 2 K's aan toegevoegd, namelijk kennis en innovatie en klimaat en kringloop. In 2018 is het drinkwaterbedrijf Brabant Water toegetreden tot de samenwerking.

Met de samenwerking worden de volgende effecten beoogd:

- Minder meerkosten i.c. ombuiging van de lokale lastenstijging ten aanzien van ontwikkeling en beheer van de afvalwaterketen (rioolheffing gemeenten + zuiveringsheffing waterschappen). Ambitie is in 2020 de lasten substantieel neerwaarts te hebben bijgesteld ten opzichte van de prognoses in 2010 van de lasten in 2020 (8% in rioolbeheer, 8% in zuiveringenbeheer en 5% in de totale afvalwaterketen, in overeenstemming met het Bestuursakkoord Water c.q. het daar aan voorafgaand Feitenonderzoek).
- Naast financieel voordeel beoogt de samenwerking door vroegtijdig delen van kennis en ervaring, door afstemmen van planvorming en investeringsplannen, en door gezamenlijk uitvoeren van taken en onderzoeken, te komen tot kwaliteitsverbetering en het verminderen van kwetsbaarheid van vooral de kleinere gemeenten.

Meerjarenprogramma

Als onderbouwing van de samenwerkingsovereenkomst is een Kadernota opgesteld. Onderdeel daarvan was een meerjarenprogramma. Hiermee is een doorkijk gegeven in de projecten die gedurende de looptijd van de samenwerking opgepakt kunnen worden, gebaseerd op onderzoek aan de voorkant van waar in de afvalwaterketen financiële besparing kan worden gerealiseerd en welke projecten ingezet kunnen worden om de kwaliteit te verbeteren en de kwetsbaarheid te verminderen. In het meerjarenprogramma zijn de projecten gecategoriseerd per doelstelling. In de praktijk blijkt dat projecten aan meerdere doelstellingen bijdrage (bijvoorbeeld aan kostenbesparing én verbeteren kwaliteit). Verder moet opgemerkt dat de samenwerking in de werkeenheden Hart van Brabant zich altijd heeft gekenmerkt door een hoge mate van vrijblijvendheid, gemeenten bepalen zelf op ze deelnemen aan een project of niet. Projecten hebben regelmatig vertraging opgelopen, met name als gevolg van gebrek aan personele capaciteit. Uiteindelijk worden projecten wel afgerond.

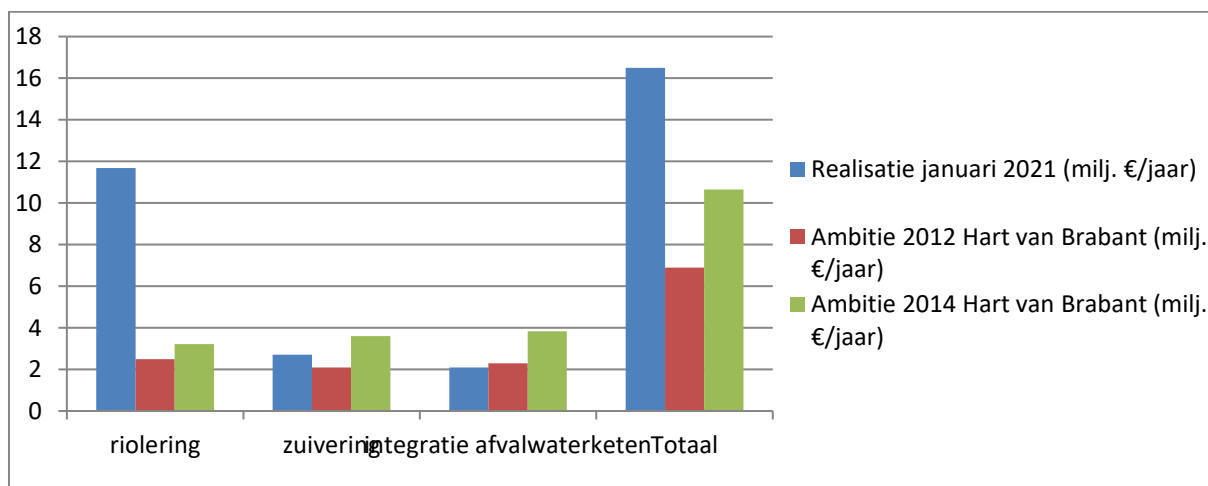
De financiële doelstelling van de samenwerking is ruimschoots behaald. Besparingen zijn met name bereikt als gevolg van optimalisaties en heroverwegingen in de afvalwaterketen.

Heroverwegingen in de zuiveringsclusters Dongen, Waalwijk, Gilze en Rijen en Tilburg. Daarnaast is ook op basis van praktijkervaringen rondom relinen, levensduurverlenging, toepassen eenheidsprijzen en wijze van kostendekking een optimalisatieslag gemaakt rondom de kostendekkingsplannen.

Besparing

In onderstaande tabel is het ambitieniveau en de actuele stand van zaken van de kostenbesparing weergegeven zoals we die als werkeenheden Hart van Brabant hebben vastgesteld. De ambitie voor de kostenbesparing in 2020 is destijds in 2014 € 10.6 miljoen per jaar. Per januari 2020 is deze doelstelling ruimschoots behaald (ca. 16,5 miljoen per jaar).

Besparingen per 2020	Richtwaarde BW naar rato Hart van Brabant	Prognose 2020 per juni 2012	Actualisatie prognose 2020 per september 2014	Stand van zaken realisatie per januari 2020
Riolering	€ 3,2 mln	€ 2,5-3,6 mln	€ 3,2-3,6 mln	€ 11,68 mln
Nieuwe opgaven	€ 1,1 mln	Nader te bepalen	€ 0,42 mln	€ 0,34 mln
Kapitaallasten	€ 1,3 mln	€ 2,2-3,3 mln	€ 2,5-3,3 mln	€ 11,34 mln
Operationele kosten	€ 0,8 mln	€ 0,3 mln	€ 0,3 mln	€ 0,00 mln
Zuivering	€ 2,2 mln	> € 2,1 mln	> € 3,6 mln	€ 2,71 mln
Nieuwe opgaven	€ 0,3 mln	> € 0,1 mln	> € 0,94 mln	€ 0,31 mln
Kapitaallasten	€ 0,3 mln	> € 0,2 mln	> € 0,23 mln	€ 1,74 mln
Operationele kosten	€ 1,6 mln	€ 1,8 mln	€ 2,43 mln	€ 0,66 mln
Integratie afvalwaterketen	€ 3,2 mln	> € 2,3 mln	> € 3,83 mln	€ 2,10 mln
TOTAAL	€ 8,6 mln	> € 6,9 –8,0 mln	> € 10,6 –11,0 mln	€ 16,49 mln
Besparingen van voor 2010			€ 2,25 mln	€ 2,25
TOTAAL incl. voor 2010			> € 12,85 mln.	€ 18,74

Belangrijkste projecten en resultaten

Gezamenlijk aanbesteden

Doel: studie uitvoeren naar de mogelijkheden om bij (meerjaren)contracten meer samen te werken, waarbij gekeken wordt naar activiteiten met een repeterend karakter. Op basis van het onderzoek een lijst met mogelijke samenwerkingsvormen op gebied van meerjarencontracten in beeld brengen inclusief een notitie met bijbehorende voor- en nadelen van gezamenlijk aanbesteden. Per jaar wordt een overzicht gemaakt van projecten en deelnemers. De projecten worden afzonderlijk door de deelnemende gemeenten uitgewerkt. Resultaat: samenwerkingskansen voor meerjarencontracten zijn in beeld gebracht.

Diverse aanbestedingen hebben gezamenlijk plaatsgevonden: reiniging en inspectie vrijvervalriolering, reiniging en inspectie installaties incl. correctief onderhoud, reparatie en renovatie vrijvervalriolering, relining en maaien en baggeren waterlopen.

Analyse: beperkingen zitten in looptijd bestaande contracten, inzet lokale aannemers en verschil in strategie. Wat betreft dit laatste is wel geprobeerd meer uniformiteit te krijgen in het kader van het project gezamenlijk vGRP.

Het is moeilijk inzicht in besparingen te krijgen. De ontwikkelingen op de markt spelen een grote rol. Wel is het zo dat de kwaliteit verhoogd is en kwetsbaarheid verminderd door gezamenlijk inzet van toezichhouders. Ook heeft dit project ertoe geleid dat op operationeel niveau kennis en ervaringen worden gedeeld hetgeen kostenbesparing en kwaliteit ten goede komt.

<i>Bijdrage aan</i>	
Kosten	x
Kwaliteit	x
Kwetsbaarheid	x
Kennis	x
Klimaat	

Eenheidsprijzen

Doel: komen tot reële eenheidsprijzen voor de raming van investeringen. En kan een reële raming gemaakt worden voor de afweging van varianten, bijvoorbeeld vervangen of relining. Een strakkere raming heeft een strakke budgetbewaking binnen projecten tot gevolg.

Resultaat: het is niet mogelijk gebleken om tot reële eenheidsprijzen te komen.

Analyse: de wijze van financiering blijkt een grote rol te spelen in kostenraming. Evaluatie van rioleringsprojecten en uitwisseling van kennis wordt zinvoller geacht om te komen tot realistische ramingen dan het opstellen en bijhouden van een prijzenboek.

<i>Bijdrage aan</i>	
Kosten	x
Kwaliteit	x
Kwetsbaarheid	
Kennis	x
Klimaat	

Gezamenlijk verbreed Gemeentelijk Rioleringsplan

Doel: het oorspronkelijke doel was om een gezamenlijk (afval)waterbeleid voor de HvB-gemeenten uit te werken, vast te leggen in een format vGRP.

Resultaat: er is in 2015 een format voor een vGRP opgeleverd, met daarin basisteksten die door iedere gemeente gebruikt kunnen worden en onderdelen die open staan voor vrije invulling door gemeenten.

Het financiële deel is opgepakt in een apart project Kostendekkingsplan.

Analyse: gemeenten en waterschappen hanteren verschillende strategieën bij het beheer en onderhoud van de riolering, ten aanzien van investeringen en ten aanzien van financiële uitgangspunten. Deze verschillende strategieën leiden tot verschil in kosten, zonder dat het aantoonbaar leidt tot verschil in kwaliteit. Er is gestreefd naar uniformering van uitgangspunten, gemeenten blijven echter autonoom in de uiteindelijke keuze voor een strategie. Er is geen gezamenlijk vGRP voor de regio opgesteld.

In 2019 is het format geactualiseerd, waarbij landelijke ontwikkelingen zijn uitgewerkt en een plek hebben gekregen, zoals de Omgevingswet en het onderwerp klimaatadaptatie. Er ligt nu een Blauwdruk Programma Water en Riolering, op weg naar een klimaatrobuust en waterbestendig XXX (naam gemeente).

<i>Bijdrage aan</i>	
Kosten	x
Kwaliteit	x
Kwetsbaarheid	x
Kennis	x
Klimaat	x

Kostendekkingsplan

Doel: uit inventarisaties en vergelijking van kosten binnen de kostendekkingsplannen is gebleken dat er mogelijkheden zijn tot besparing op het gebied van exploitatie, kostenkengetallen en investeringen. In het project Kostendekkingsplannen is gekeken hoe deze besparingen in de kostendekkingsplannen verwerkt kunnen worden, met ander woorden: aan welke knoppen kunnen gemeenten draaien om tot een verlaging of mindere stijging van de rioolheffing te komen.

Resultaat: een kostendekkingsmodel inclusief handreiking.

Analyse: draagvlak voor toepassing door meenemen van financiële consultants van de gemeente (naast de inhoudelijk deskundige). Afgelopen jaren zijn de spelregels voor gemeenten aangepast in de BBV. Dat beperkt de mogelijkheden (het aantal knoppen waaraan gedraaid kan worden).

<i>Bijdrage aan</i>	
Kosten	x
Kwaliteit	x
Kwetsbaarheid	x
Kennis	x
Klimaat	

Metten en monitoren en Gemeenschappelijk Investeringsprogramma

Doel: verlaging van kosten van investeringen en onderhoud en verhoging van de kwaliteit van het beheer en waterkwaliteit van het watersysteem.

Resultaat: gedetailleerde meetplannen voor alle betrokken partijen, aanbesteding implementatie meetplan en installatie meetapparatuur, aanpak meten, datavalidatie, data-analyse, interpretatie en gebruik. Binnen de SWWB is door een aantal gemeenten en waterschap Brabantse Delta een Samenwerkingsovereenkomst voor gezamenlijk databeheer aangegaan. Andere gemeenten worden in dit traject ontzorgt door waterschap De Dommel. De SWWB-aanpak richt zich hoofdzakelijk op het gebruik van data om het operationeel beheer van de waterketen te verbeteren, waarbij de aanpak van De Dommel inzicht geeft in het functioneren van de totale waterketen. Beide geven een onderbouwing van nut en noodzaak van voorgenomen of te nemen maatregelen, de scope van de aanpak van de Dommel is breder. Dit vanwege de relatie die in de aanpak is opgenomen met betrekking tot de KRW opgeven.

Analyse: aan de voorkant was de wens om voor de werkeenheden HvB tot een gezamenlijke/gelijke aanpak te komen. Omdat de beide waterschappen een andere benadering kozen is dat niet mogelijk gebleken. De discussie en onduidelijkheid heeft tot forse vertraging geleid. In 2017 is de fase bereikt dat daadwerkelijk gekeken kan worden naar hoe de systemen functioneren, waar knelpunten zitten, waar optimalisaties en dus besparingen mogelijk zijn.

In 2019 is gewerkt aan het op kaart zetten van de geplande maatregelen van de gemeenten en waterschappen. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een GIS-tool. Een koppeling met het proces klimaatadaptatie ligt voor de hand, aangezien de insteek daarbij ook is om maatregelen mee te koppelen met geplande maatregelen.

<i>Bijdrage aan</i>	
Kosten	x
Kwaliteit	x
Kwetsbaarheid	x
Kennis	x
Klimaat	x

Gezamenlijk grondwaterbeheer

Doel: het tijdig verkrijgen en beschikbaar stellen van gevalideerde gegevens en advies over grondwaterstanden voor een doelmatige invulling van vigerend grondwaterbeleid.

Resultaat: iedere gemeente beschikt over een goed inzicht van de grondwaterstanden in stedelijk gebied, zodat onder meer grondwateronder- en overlasterisituaties effectief kan worden aangepakt en de kansen verkend voor infiltratie van afgekoppeld hemelwater. Dit inzicht is bereikt door het verzamelen en analyseren van valide grondwatermeetdata.

Analyse: alle gemeenten beschikken over een grondwatermeetnet. Gemeenten zijn ontzorgt bij het opstellen van het meetplan, aanleg van meetnet, opname en ontsluiting van meetgegevens en beheer van het meetnet door waterschap De Dommel en Brabant Water. De fase is nu aangebroken om op basis van beschikbare meetdata trends te onderkennen en zo nodig beleid hierop aan te passen.

<i>Bijdrage aan</i>	
Kosten	x
Kwaliteit	x
Kwetsbaarheid	x
Kennis	x
Klimaat	x

Verminderen personele kwetsbaarheid

Doel: het verminderen van personele kwetsbaarheid door samenwerking. Dit kan door kennis te delen, projecten gezamenlijk voor te bereiden en uit te voeren, gezamenlijk inhuren van capaciteit.

Resultaat: personele kwetsbaarheid is in beeld gebracht, zowel in fte als op het gebied van kennis en competenties. Conclusies en aanbevelingen hebben niet geleid tot gezamenlijke inhuren van capaciteit om de personele kwetsbaarheid te verminderen.

Analyse: vrijwel alle projecten die zijn uitgevoerd leveren een bijdrage aan het verminderen van personele kwetsbaarheid. Zoals het format vGRP, het gezamenlijk aanbesteden, gezamenlijk grondwaterbeheer. Maar er zijn tendensen die maken dat de kwetsbaarheid nauwelijks vermindert. Dat heeft te maken met keuzes die gemeenten maken, zoals ambtelijke fusies van organisaties, structurele inhuren van capaciteit, maar ook met werkzaamheden die er bij gemeenten bijkomen, zoals de aandacht voor klimaatadaptatie.

<i>Bijdrage aan</i>	
Kosten	
Kwaliteit	x
Kwetsbaarheid	x
Kennis	x
Klimaat	

Klimaatadaptatie

Doel: verkennen van de mogelijkheden van een gezamenlijk aanpak van klimaatadaptatie in de regio.

Resultaat: uitvoeren lokale stresstest light per gemeente met een regionale synthese (2016), opstellen klimaatonderlegger (2018-2019) en regionale stresstesten (2019). Vervolgens is de aanpak van klimaatadaptatie gekoppeld aan de REKS.

Analyse: in de vervolgstap op de lokale stresstesten en regionale synthese is geprobeerd een gezamenlijke ambitie klimaatadaptatie Hart van Brabant te formuleren, een antwoord te geven op de vraag wat verstaan we onder klimaatbestendigheid, welke (regionale) partners zijn hierbij van belang en hoe komen we tot gezamenlijke agendering. Op basis van de klimaatonderlegger en stresstesten zijn 6 gebiedsopgaven geformuleerd. Binnen die gebiedsopgaven worden het gesprek gevoerd met stakeholders met het doel om te komen tot het gezamenlijk benoemen van knelpunten, mogelijke oplossingsrichting en concrete projecten. Dit proces vindt onder de noemer van de REKS plaats.

<i>Bijdrage aan</i>	
Kosten	
Kwaliteit	x
Kwetsbaarheid	x
Kennis	x
Klimaat	x

Communicatie

Doel: vergroten van bewustwording bij de inwoners van de Regio Hart van Brabant over water en riolering. Resultaat: gemeentelijk waterloket (2014), communicatiekalender en toolbox (2016), raadsinformatiebrief (2016), levering kan en klare content (2019), pagina Doelmatig Waterbeheer op de website van de Regio Hart van Brabant (2019).

Analyse: het doel op het gebied van communicatie is door de jaren heen verschoven. In eerste instantie was het idee om te komen tot een gezamenlijk communicatieplan voor de regio. Waarbij het zou gaan over communicatie over water- en riolering gerelateerde onderwerpen (gekoppeld aan vGRP's). Vanuit bestuurders is de wens toegevoegd om ook te communiceren over resultaten van de samenwerking. In 2017 is een communicatieadviseur ingehuurd voor het maken van een quickscan communicatie: een situatieanalyse van de huidige en gewenste situatie. En op basis daarvan kader en richting te schetsen voor de communicatiestrategie en vervolgaanpak. Dit heeft geleid tot extra middelen om in 2019 communicatie bij de gemeenten een impuls te geven.

<i>Bijdrage aan</i>	
Kosten	x
Kwaliteit	x
Kwetsbaarheid	x
Kennis	x
Klimaat	

Conclusie en aanbevelingen

De conclusie van 8 jaar samenwerken is dat samenwerken iets oplevert, zowel op gebied van kennis, kunde en financiën. Hart van Brabant heeft meer dan de gemiddeld bijgedragen aan het landelijk resultaat. In Brabant is al veel langer een goede samenwerking tussen waterschappen en gemeenten; de opdracht vanuit het landelijk bestuursakkoord Water heeft hier een impuls aan gegeven. Daarbij zijn de effecten van de samenwerking beter in beeld en is er naast optimalisaties in de afvalwaterketen ook gekeken naar verbetering van de kwaliteit van de werkzaamheden en het verminderen van de personele capaciteit. Een kritische kanttekening die hierbij gemaakt kan worden is dat het lastig is om regionaal structureel een bijdrage te leveren aan de personele kwetsbaarheid die door sommige partijen wordt ervaren. Gemeente maken hierbij toch hun eigen keuzen.

Naar de toekomst kijkend is de belangrijkste aanbeveling om de samenwerking voort te zetten. Vanuit de werkeenheden wordt ingezet om aansluiting te vinden bij de Regio Hart van Brabant. Om op die manier de verbinding te borgen van water met de opgaven van de toekomst: klimaatadaptatie, energietransitie, de transitie van de landbouw, ed. Het verbinden van klimaatadaptatie aan de energietransitie in de REKS geeft dit ook aan. Water en waterbeheer zijn belangrijk bij iedere ontwikkeling die in de regio plaatsheeft. En dat gaat verder dan alleen de afvalwaterketen. Bij de invulling van de samenwerking dient verder goed gekeken te worden naar de mogelijkheden om de aanbestedingsprocedures beter op elkaar af te stemmen en naar de rol van het drinkwaterbedrijf met het oog op de toename van het waterverbruik. In de nota voor de stuurgroep 'Vervolg samenwerking water in de Regio Hart van Brabant' is dit verder uitgewerkt.

Bijlage

Voortgang Landelijk

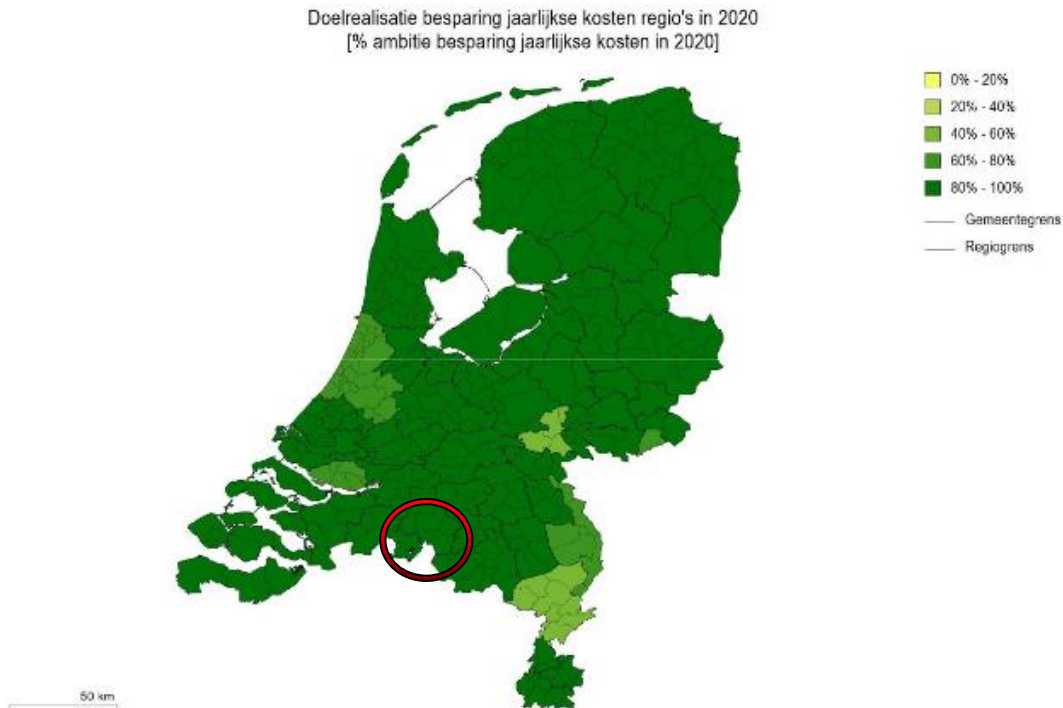
Uit de landelijke monitoring van de voortgang samenwerking in de waterketen (20 mei 2020) komt naar voren dat Landelijk € 560 miljoen van de in 2020 beoogde € 380 miljoen aan besparingen in de afvalwaterketen is gerealiseerd. De ontwikkeling van de heffingen in de afvalwaterketen (blauwe punten) bevinden zich onder de geprognostiseerde doelmatigheidsopgave (groen stippellijn). (zie figuur 1)

Figuur 1: Ontwikkeling van de totale heffingsopbrengsten voor de afvalwaterketen

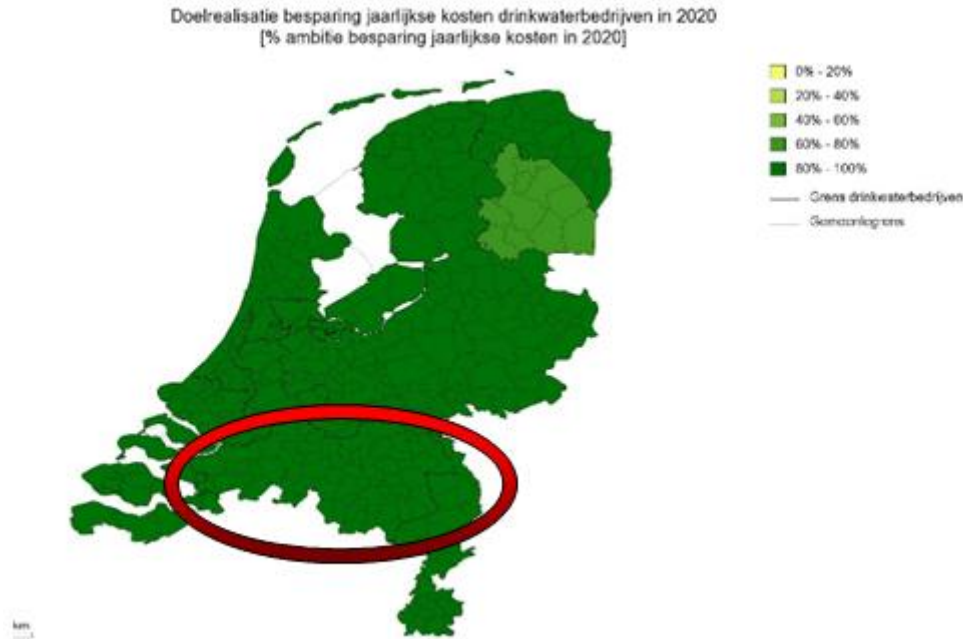
Voortgang kostenbesparing werkeenhed Hart van Brabant en Brabant Water

Voor de werkeenhed Hart van Brabant is in het voorjaar 2020 gerapporteerd dat de werkeenhed eind 2019 al 100% van de doelrealisatie in de besparing heeft gerealiseerd. Per december 2020 is de totale kostenbesparing van de werkeenhed ca. € 16,5 miljoen per jaar. Dit is ongeveer een verdubbeling van de richtwaarde uit het Bestuursakkoord Water. Hiermee heeft de werkeenhed en Brabant Water een meer dan gemiddelde bijdrage geleverd aan de landelijke doelstelling. In onderstaande figuur staat de doelrealisatie van Hart van Brabant peiljaar 2019 ten opzichte van alle andere werkeenheden aangegeven.

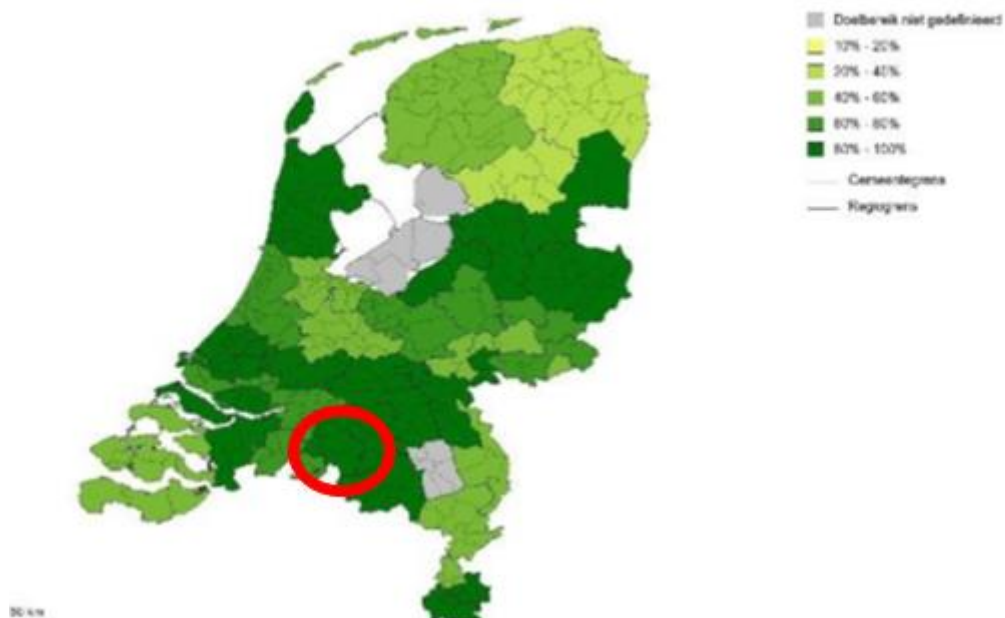
Figuur 6: Doelrealisatie kostenbesparing regio's gemeenten en waterschappen voorjaar 2020 ten opzichte van de ambitie van eind 2020 [t.o.v. vastgestelde regionale ambitie van € 355 miljoen]

Zoals in onderstaande figuur staat weergegeven levert ook drinkwaterbedrijf Brabant Water haar bijdrage aan de doelrealisatie 2020.

Voortgang kwetsbaarheid Hart van Brabant

Voor wat betreft de doelrealisatie voor het aspect kwetsbaarheid is voor Hart van Brabant opgegeven dat in 2020 ca. 80 % van de doelrealisatie in 2020 was bereikt. Hierbij moet worden aangetekend dat de uitvraag ruimte laat voor interpretatie en dat de weergegeven resultaten als een indicatie moet worden gezien. In onderstaande figuur staat de doelrealisatie van Hart van Brabant ten opzichte van alle andere werkeenheden aangegeven.

Voortgang kwaliteit Hart van Brabant

Voor wat betreft de doelrealisatie voor het aspect kwaliteit is voor Hart van Brabant opgegeven dat in 2020 ca. 85% van de doelrealisatie in 2020 is bereikt. Hierbij moet worden aangetekend dat de landelijke uitvraag, net zoals bij kwetsbaarheid, ruimte laat voor interpretatie en dat de weergegeven resultaten als een indicatie moet worden gezien. In onderstaande figuur staat de doelrealisatie van Hart van Brabant ten opzichte van alle andere werkeenheden aangegeven.

